Högbergsgränd. 31.

EESTI PÄEVA-LEHT

ESTNISKA DAGBLADET

Kolmapäeval, 5. nov. 1975
Nr. 85 (4075) 17. aastakäik

Protsess Eestis kajastub Rootsi RIIGIPÄEVAL

"Ruumis nr. 35 väikeses saalis ülemkohtu hoones Pärnu maanteel nr. 7 Tallinnas Eesti NSV-s algas 21. oktoobril kell 10 kohus viie eesti poliitilise vangi vastu, kes riskeerivad surmanuhtlust rahulike vahenditega teostatud opositsiooni eest Nõukogude surve ja venestamise vastu okupeeritud Eestis," kirjutab 29. oktoobri Sydsvenska Dagbladet, meenutades, et poliitilisi kohtuprotsesse toimub mitte ainult läänepoolsetes, vaid ka idadiktatuurides. See protsess kajastub ka Rootsi riigipäeval Per-Olof Strindbergi (m) interpellatsiooni näol. kes küsib peaminister Olof Palmelt, kas valitsus ei kaalu sammusid, mis suunduskid sellele, et kaebealused Eestis "roima eest riigi vastu" saaksid õiglase kohtupidamise, mis vastaks õigustatud objektiivsuse nõuetele.

Sydsvenska Dagbladet ütleb, et kohus on valinud äärmiselt väikese kohturuumi selleks, et takistada avalikkuse kogunemist – tõenäoliselt täidavad saali ametmehed. Kaebealustest – need on insenerid Mati Klirend ja Artjom Juskevitsh, lektor Kaljo Mättik, arst Arvo Varato ja tõlk Sergei Soldatov, on viimane loobunud avaliku kaitsja määramisest, kuna talle endale ei ole antud kaitsja valimise võimalust. Ta eelistab kaitsta ennast sel juhul ise.

Kohtuistungid kestavad kella 10–18 iga päev kahe pausiga. Ilmselt tahetakse protsessi lõpule viia enne oktoobripidustusi 7. novembril. Venemaalt Permist on ülekuulamisi juhtima KGN-major Pimenov, kes seal on vangilaagri komandandiks. Tema laager nr. 36 on tuntud range rezhiimi poolest poliitiliste vangide vastu.

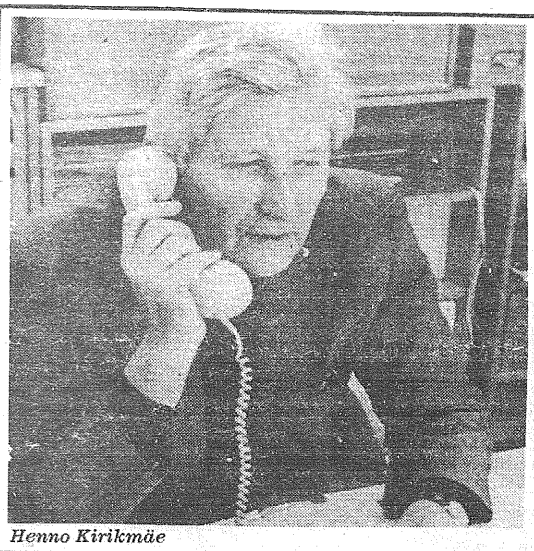
Sydsvenska Dagbladet refereerib toimetuseni jõudnud Sergei Soldatovi kirja, kes kurdab, et tema nõrk tervis ei ole tal võimaldanud kaugemale jõuda võitluses leevendamisvõimaluste eest N. Liidu poolt okupeeritud aladel. Kirjas, mis on adresseeritud "maailma avalikule arvamisele", ütleb ta:

"Kinnitan kogu maailmale, et ükski sõna või tegu minuit eelseisval kohtuprotsessil ei tohi jätta muljet nagu ma oleksin taganenud nendest demokraatlikest ideaalidest, mille eest ma olen võidelnud ja ei ole tõe alust, et ma neid ideaale eitaksin kuidagiviisi. Kui seee juhtub, siis on see psiihhilise vägivalla resultaadiks."

INTERPELLATSIOON

Rootsi riigipäeva interpellatsioonis märgib rahvasaadik Per-Olof Strindberg, et praegu käib Eestis kohtupidamine viie mehe üle "roima eest riigi vastu", kelle roim seisab selles, et nad üheskoos kirjutasid UNA-le ja nõudsid,

Järg lk. 7

Henno Kirikmäe

Stockholmi algkoolile uus juhataja

Stockholmi Eesti Algkooli hoolekogu valis 29. oktoobril toimunud koosolekul uueks algkooli juhatajaks senise abijuhataja ja kauaaegse kooli õpetaja Henno Kirikmäe seoses senise juhataja Udo Juuno pensioniikka jõudmisega. Udo Juuno töötab aga koolis edasi õpetajana.

Henno Kirikmäe teenistust juhatajana arvatakse alates 1. oktoobrist, kuna ta sügissemestri algusest peale on tegelikult täinud juhataja tööülesandeid. Eesti kooli juurde asus H. Kirikmäe tööle aastal 1950.

Lahkuv teeneterikas koolijuhataja Udo Juuno on kooli juures olnus selle algusest peale 1945 alul õpetajana ja 1950 peale koolijuhatajana. Seega juhtis ta kooli viimase veerandsajandi jooksul, mil kool saavutas täie tunnustuse Rootsi poolel ja riigitoetuse.

Tallinna vanalinn muuseum

Nõukogude võimudel on kavatsus Tallinna ajaloolist südalinna, kaasa arvatud Toompea, muuta muuseumiks, kirjutab "The Chr. Sc. Monitori" kirjasaatja Elizabeth Bond Tallinnast.

Tal on olnud jutuajamine linna peaarhitekti asetäitja Henn Roopaluga, kellelt oli kuulnud, et kavatsus oli kogu Tallinna südalinna elanikkonda – kokku umbes 16.000 inimest – eemaldada ja luua puht muuseumilinn. Hiljem kava muudeti ja otsustati südalinna osaliselt evakueerida, nii et kesklinna jääks veel 8000 elanikku.

Ajakirjaniku teatel on elanikke Tallinnas praegu 410.000. (VES)

– – –

Emakeel, eestluse nimimärk

Nii kummaline kui see ka on, on Rootsis praegu teravaimaks Nõukogude Liidu kommunismi kriitikuiks maoistiku Hiina kommunismi pooldajad. Viimaste ajakiri Clarité on viimasel ajal numbist numbrisse avaldanud paljastusi tõsioludest N. Liidus, eriti aga fakte tuues vähemuste terroriseerimisest ja nende venestamisest.

Nagu EPL juba refereeris, käsitles endine Tallinna raadio rootsi saadete diktor Kjell Berglund, kus nüüd on Moskva-kommunismist eemaldanud, oma kogemusi eestlaste olukorrast.

Autori veendumuseks on, et suurvenelus kommunismi sildi all püüab hävitada vähemusi. Clarté ülaloleva pildi all tänapäeva eesti koolist konstateerib autor, et praegu on eesti lastel ikka veel siiski võimalik õppida oma emakeelt, kuigi parteiteoreetikud leiavad, et "sotsialistliku ühiskonna" saavutamine ainult on võimalik vene keele sissevlimisega mittevene rahvaste juurde. Kuni nende rahvuste keel, nende nimimärk, hääbub.

EPL Kolmapäeval, 5. nov. 1975

Prooviaeg

Helsingis 1. augustil toimunud Euroopa julgeoleku- ja koostöökonverentsi lõppdokumendi allakirjutamine kolmekümne viie riigi esindajate poolt tähendas ühe faasi möödumist kauakestnud ja visades läbirääkimistes, kus lahkuminekud ja vastuolud Ida ja Lääne vahel ennast teravalt tunda andsid ja sageli tingisid lahendusi kompromisside näol.

Kompromissid ise kujunesid pahatihti nii üldsõnalisteks, et neid võis tõlgitseda mitmesuguselt. Arvatavasti sellepärast võeti läänerii kide survel konverentsi lõppdokumendi viimasesse peatükki avaldus, et 35 liikmesriiki peavad vajalikuks jatkata protsessi, mis käesoleva konverentsiga käima pandi. Seepärast kohustuvad kõik konverentsi liikmesriigid oma kõrgemate esindajatega 1977. aastal juunis uuesti kokku tulema Belgradis, et kontrollida, kuipalju nad on täitnud oma kohustustest ja otsustada, mida edasi teha.

Tegemist on järelikul ligemale kaheaastase prooviajaga, mille kestel peaks selguma, kas ja kuidas on võetud kohustusi, milledes on kokku lepitud kompromissidena. Selles sarjas on probleemide kogumik inimeste, ideede ja informatsiooni vabama liikumise kohta üle riigipiiride. Idariigid olid paberil igatahes nõus, et lahtisemad piirid on eeltingimuseks pingevähendamisele. Kompromissina pandi seepeale Euroopa konverentsi otussena kirja:

"Konverentsi osalised tunnustavad inin uguste ja põhiliste vabaduste tähtsust, austus nende vastu on oluliselt tähtsaks osaks rahule, õiglusele ja heaolule, mis on hädavajalikud riiklikust seisukohast ja koostööks kõigi riikide vahel." Järgnevalt loetletakse rida määrusi, et inimestel ja igasugusel informatsioonil oleks kergem ületada riigipiire ida ja lääne vahel.

Sugulastel peab olema hõlpsam külastada üksteist, killustatud perekonnad peavad saama võimaluse ühinemiseks, abiellumine peab olema vaba ja inimeste reisimist igasuguste rahvuste vahel tuleb soodustada. Informatsiooni levitamise kohta üteldi, et konverentsi osalised riigid avaldavad lootust, et teadete levitamine raadioteel aitab kaasa vastastikuse arusaamise suurendamisele rahvaste vahel ja teenib niiviisi konverentsi huvisid.

Kuidas selle probleemide kompleksiga tegelikult on, hakkas juba selguma ainult paar kuud pärast konverentsi lõppdokumendi pidulikku allakirjutamist. Nõukogude opositsiooniline tuumafüüsik Andrei Sahharov seletas Hiljuti, et pärast Euroopa julgeoleku- ja koostöökonverentsi läpetamist Helsingis on kõnelemine inimõigustest kujunenud realistlikumaks.

Ta tähendas, et vahepealsete kuude mõõdudes ei ole midagi muutunud N. Liidu juhtide poliitikas ei üldiste ega inimeste põhiõiguste alal. Seepärast ei Sahharov olla kindel selleski, kas ta saab isiklikult Oslosse sõita, et tänavust nobeli rahuauhunda vastu võtta.

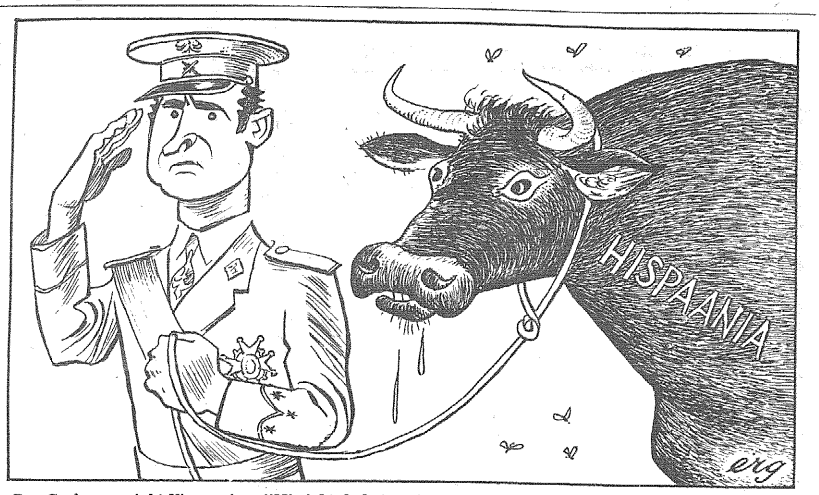
Et Kreml tõlgendab Euroopa konverentsil võetud kohustusi omamoodi, selgus ühest Leonid Brezhnevi hulkutisest kõnest. Ta 5tles olevat õige, et iga maa telitab viisil, mis talle on parem. Samas vaimus on mitmel puhul kirjutanud ka parteileht Pravda ja valitsuse häälekandja Izvestija. Mõlemad kurjustasid nõiteks 27. oktoobril, et välisajakirjanikud kõnelevat "inimeste, ideede ja informatsiooni" probleemisarjast kui katsest N. Liidu hoiaku proviimiseks.

Pravda rõhutas, et välisajakirjanikud lihtsalt ei mõistvat, et teadlaste, spetsialistide ja turistide vahetamisega on kogu asi lahendatud. äraseletatult peab sellest siis järeldama, et Nõukogude võimukandjate meelest on inimeste, ideede ja informatsiooni vool juba küllalt vaba.

Läänerii gid saavad vaevalt leppida arenguga, mis sisuliselt on täiesti vastuolus Euroopa julgeoleku- ja koostöökonverentsil võetud otsustega. N. Liidu ja muude idariikide hoiaku uurimiseks on ligemale kaheaastane prooviaeg muidugi liiga pikk, aga võibolla aitab ka paremini aru saada kommunistlike rezhiimide tõelisest hoiakust nii inimõiguste kui ideede ja informatsiooni küsimustes.

Kõigi tundemärkide järgi otsustades töötab kolmekümne viie riigi kokkutulek Belgradis 1977 juunis kujuneda sündmuseks, kus Euroopa julgeoleku- ja koostöökonverentsi tulemused kõige selgemini kätte paistavad.

A.K.

Don Carlos, uus juht Hispaanias: "Mis juhtub, kui see härg punast näeb?"

"Roosad prillid" Stockholmis ja mujal Rootsis

Siim (Jussi Romot) ja Vivi (Mari Kiiman) "Roosades prillides". (Foto Lepper).

Hugo Raudsepa komöödia "Roosad prillid" lavastub Stockholmis Pinna Stuudio esitusel Södra Teatris laupäeval, 8. novembril kell 19 ja pühapäeval, 9. novembril kell 17.

Lavastus: Signe Pinna, lavapilt: Noman Väli. Kaastegevad: Signe Pinna, Lea Trepp, Karin Holm, Mari Kiiman, Tiina Randviir, Jussi Romot, Ago Pärtel, Aleksander Piht, Elmar Kold ja Lauri Nurmissaar.

Pääsmed eelmüügil Eesti Kultuuri Koondises, Wallingatan 32 tel. 11 31 16.

Ringreisil toimuvad etendused: Göteborgis laupäeval, 15. novembril kell 19 Munkebäcki koolimaja aulas. Boräsis pühapäeval, 16. novembril kell 14 Engelbrektskolas, Norrköpingis laupäeval, 22. novembril kell 19 Flickskola aulas, Eskilstunas pühapäeval, 23. novembril kell 15 Folkets Husis ja Oskarshamnis laupäeval, 29. novembril kell 14.30 Folkhögskola aulas.

Kõik kaasmaalased kõikjal on teretulnud!

Eestist läände

Kodumaa võimude loal külastasid Rootsis tütart Maret Kajando ja Hilda Remmelgas, poega Elfriede Seemre, isa Vambola Opmann, urve ja Vello Jürjo. Venda külastasid Ahti Jaanivald, Magda Kallis, Elina ja Rinaldo Thomson, öde Ermeliina Adamson ja Silvi Kähäri, sugulasi Toivo ja Reet Nigol, Mati ja Aita Graf, Leida Erlach, Ulo Õismaa, Illi Einborn, Jüri ja Aime Vain, Evi Laigar, Heisi Harriet ja Heino Mägi, Valter Lomp, Maret Pank, Peeter ja Lia Vaik. Venna matusel oli Zhenni Semjonova ja ema matusel Anders Alberg.

Ameerikas viibis sugulase juures Jaak Timpson, öe juures Georg Lall ja Tatjana Tiukkel. Kanadas külastasid öde Arnold Körgma, Hillard Rattasepp ja Ants Luts, sugulasi Pauline Ree, Gerda Pallas ja Daniel Soonpõld.

Hollandis elavat venda külastas Maimu Rätsep, Inglismaal elavat venda Lillik Seppo ja isa Uku Peinar. Lääne-Saksamaal oli isa juures Lilian Ustav, öe juures Aleksandra Raidaru ja sugulase juures Peeter Vane Kaup.

USA-s, Kitcheneris, suri 15. okt. Martha Rutopõld Avik.

Kodumaal on surnud 13. okt. Niina Pilberg-Jürisson, sünd. 23. nov. 1910.

Saksamaal, Nürnbergis, suri 8. okt. Nikolai Feldmann, sünd. 23. märtsil 1904 Eestis.

SET kutsub Ooperi-terrassile

SET-i traditsiooniline kellaviie-tee toimub pühapäeval, 9. novembril kell 14.30 kaunites Ooperi-terassi ruumides. Lauluga esineb bariton Anders Grosenius, tantsuks Kjell Sjölundi orkester. Kohvilaud, loterii.

Juhatus loodab rohket osavõttu. Teretulemast!

Anders Grosenius laulab

EESTI PÄEVALEHT
Estniska Dagbladet
Peatoimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja
(ansv. utg.)
Arvi Moor

Toimetus ja talitus:
EESTI MAJAS Stockholmis:
Wallingatan 32, 1 tr.
Postiaadress: Box 667
101 29 Stockholm 1
Telefon 21 84 46

Toimetaja Eskilstunas Jüri Aus
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,
631 02 Eskilstuna, tel. 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 15 67 70-0
Kuulutusarvete postgiro 60 59 00-0,
Eesti Päevaleht Förlags AB,
Stockholm

Tellimishinnad:
Aasta ..... kr. 187:—
Termin (4 kuud) ... kr. 68:—
Kuu ..... kr. 18:—

Väljaandja EESTI PÄEVALEHT FÖRLAGS AB
Trükkija: Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB Eskilstuna 1975

SIIT ja SEALT

Edmund Valtmanil, karikauristinimega Vallot, kes töötab edukalt USA ajakirjanduses, olles saanud Pulitzeri karikaturistide auhinna, toimus karikatuuride näitus Bostoni raekojas.

Maret Truuvert, dr. odont. ja Toronto üllikooli hambaarstiteaduskonna õppejõud esines Kanada televisioonis laste hambaravi probleeme käsitlevas saates.

Ilmar Reinvald, USA Montana ülikooli arhitektuuriosakonna direktor, valiti USA Arhitektide Instituudi Montana osakonna asepresidendiks.

Viktor Nigol, Kellogg-inseneri-kompanii mehaanikaosakonna juhataja New Jerseys USA-s, külastas ametiülesannetes firma osakondi Euroopas, mh. Rootsis.

Mady Vainu töötamas

Mady Vainu uudisloomingu näitus

Laupäeval, 8. novembril kell 13 avatakse Välis-Eestis Mady Vainu tööde näitus, mis kestab kuni 27. novembrini. Esitamisele tuleb ümmarguselt 20 tööd. Kõik kajastavad viimase aasta jooksul sündinud loomingut. Vestlesime kunstnikuga tema kodus Molkomis Värmlandis ning tundsime kõigepealt huvi selle vastu, mida on kunstihuvilistel näituselt leida uudist, kuna eelmine näitus Stockholmis leidis aset ju ainult aasta tagasi.

— Tõsi küll, et nüüdne näitus võib tunduda ajaliselt liiga äkki pealetulevana. Kuid mul on siiski midagi, mida tahaks näidata ja millele arvustavat vastukaja saada. Eelmisel näitusel esitasin puhtal kuju mosaiiki. Nüüd on osa töid reljeefis, osa mosaiik ja reljeef segatult, osa ainult mosaiik. Ka pinnaliselt olen kasutanud suuremaid mõõtmeid. Hiljuti leidis Filipstads Tidningen, et just suured pinnd on kõige huvitavamad.

— Seda tehnikalaienemist tuleb siis pidada uudiseks?

— Seda küll.

— Siiani on su näitused piirdunud ainult Värmlandi ja Stockholmiga. Kas pole põhjust püüda publikulist piirkonda laiendada?

— Olen tükk aega mõtlenud näitusele Göteborgis, millega esmajoones oleks huvi pöörduda sealse eestlaskonna poole. Kuid kontaktivõtmine vastavate inimestega on veninud, muid asju vahele tulnud jne, nii et kõik on paratamatult nihkunud tulevikule. Möödunud suvel olin kuu aega Münchenis, kus lõin kontakte mitme galeriiga. Need kontaktid on jäänud kirjateel püsima, kuid majanduslikud tingimused iseseisva näituse korraldamiseks seal on vähemalt praegu üle jõu käivad.

Münchenі kaudu sain kontakti ka ühe galeriiga Berliinis. Otsene kutse on olemas kunstiühingult Ternitzast Austrias (Viini läheda), kus väljapanek toimuks linna raekojas. Võibolla saab see teoks tuleval kevadel, võibolla mitte. Kõik oleneb transpordivõimalustest.

— Peab ütlema, et oled õige produktiivne. Kunstnikelt küsitakse tavaliselt, et kust võtad oma ideed. Kust võtad sina oma ideed?

— ma ei otsi kunagi motiive mujalt, see tähendab väljaspool iseennast. Mul ei ole ka eeskujusid suurte ja tunnustatud kunstike hulgas. Need on kujutlused, meeleolud ja muud säärased "sisemised asjad", mis leiavad väljenduse kivide ja vormitava massi kaudu. Meeleolu peab samal ajal olema hea, halva tujuga m~ ei tee midagi.

Kasutan veel juhust ja ütlen tere tulemast kõigile kunstihuvilistele näituse avamisele 8. novembril.

Göteborgi Naiskoor Norrasse

GÖTEBORG (EPL) — Göteborgi Eesti Naiskoor on praegu tegevuses ettevalmistusega Norra reisiks. Nimelt sai koor mõni aeg tagasi kutse Norrast — esineda seal kontserdiga. Sõit toimub 22-23 mail ja sel kontsertreisil tahetakse ühtlasi tutvuda ka Norra kauni maastikuga.

Kontsert Hamaris on juba kindlaks määratud ja see toimub pühapäeval, 23. mail. Sellega tahetakse tutvustada ka norralastele eesti rahvuslikku koorilaulu ja Göteborgi E. Naiskoor teeb sellega jälle ühe sammu Eesti tutvustamiseks, millel on kahtlemata positiivne rahvuspropagandaline tähtsus.

25. jaanuaril korraldab koor Göteborgis Kristine kirikus kirikukontserdi. Pidulikul kontsert-jumalateenistusel toimub ühtlasi Göteborgi Eesti Naiskoori lipu õnnistamine.

Peale koori on kontserdil solistidena kaastegevad Hilja Ivalo (sopran) Guido Vecchi (cello) ja Britta Pukitis (orel).

Täiendavad teated kva kohta ilmuvad edaspidi.

— — —

Gerda Ein 70-aastane

Hiljuti, oktoobris, tähistas Altadenas, Californias oma 70-ndat sünnipäeva Gerda Ein, sünd. Grünberg.

Juubilar sündis Tartus, õppis Puskini ja hiljem Laksbergi kommertsgümnaasiumis ja siirdus edasi Tartu Ülikooli, lõpetades kealise kasvatuse teaduskonda. Ta täiendas ennast Viinis Hellerau kehalise kasvatuse keskuses rütmilise võimlemise alal, samuti mujal välismaal. Jatkas siis oma õpinguid Tartu Ülikoolis- seekord arstiteaduse alal, olles juba lõpetamas, kui tuli vahele Eestist põgenemine.

Saksamaal, Wiesbadenis, asutas ning juhatas juubilar eesti kooli, mille alla kuulusid nii lasteaia- kui ka gümnaasimi-õpilased. Kool sai Lääne-Saksa Liiduvabariigi täieliku tunnustuse ja kooli abituriente võeti vastu kõikjale Saksamaa ülikoolidesse. (Üheks kooli lõpetajaks oli muide ka Ivar Ivask, praegune tuntud kirjandus-õpetlane, luuletaja ja Books Abroad toimetaja.)

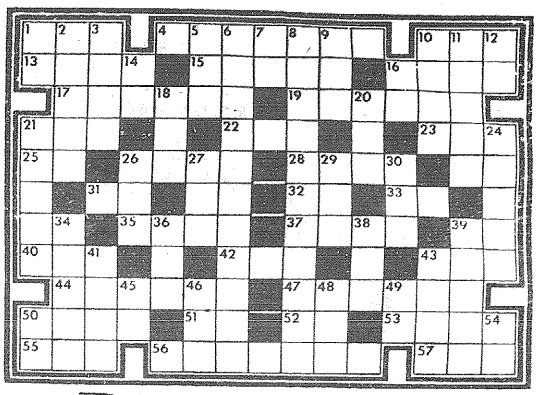
Wiesbadeni eesti kooli õpetajate selektsioonile omistas juubilar suure tähtsuse. Õpetajaiks olid füüsikud, keemikud, matemaatikud, õigusteadlased ning õppekavas ei puudunud ka usuõpetus. Teiste hulgas olid õpetajateks õigusteadlane Hugo Treial ja prof. Ernst Ein, samuti prof. Enari. Matemaatikat ja ja loogikat õpetas ajakirjanik Harald Raudsepp.

Koos abikaasa, prof. Ernst Einiga oli juubilar Saksamaal rea eesti pagulasorganisatsioonide aktiivne liige, muu hulgas organiseerides ka gaidlust ning agaralt osa võttes käsipalli-naiskonna tegevusest. USA-sse asunult töötas juubilar füüsilise terapeudina kuni erruminemiseni 1973.a., olles ühtlasi endise huvi ja hooga tegev eestlaste ringkondades ja organisatsioonides, nagu Los Angeles Eesti Naiskluбis. Oma tähelepanu osutamiseks korraldasid sõbrad koos õpetaja Rein Neggoga juubilarile perekond Azevedo juures juubelipeo.

— — —

• Eksamid

Uppsala ülikoolis on sooritanud eesti keele eksamid: A-nivool Nils lindeberg-Lindvet ja Ada Otema ja järgmises astmes, s.o. B-nivool Li Edge, Mari-Ann Põlde ja Hannes Truuberg.

Ristsõna 28

Paremale:

1 kasi 4 elu lõpupool 10 viga laste keeles 13 lärm 15 on näiteks saapad (i on j) 16 avar, lai 17 anne 19 närviline 21 eesti helilooja 22 näeb magaja tihti 23 seinatühe 25 kaks ühesugust 26 hapu kali 28 tegi lahti 31 meie 32 nikkel 33 üllatushüüdatus 35 kuulus Eesti pataljon 37 vanusele 39 naatrium 40 masti külge kinnitatud rõhtpuu 42 kolm ühesugust 43 küsimus 44 linnaosa Hamburgis 47 Eesti luuletaja 50 naise nimi 51 osa sõnast "örin" 52 iridium 53 joogikoht 55 ülemere lennulin 56 roppus 57 linn ja jõgi.

Alla: 1 kaks ühesugust 2 assisteeris 3 seda on asjatundja 5 mehe nimi 6 positiivne summa 7 alumiinium 8 merekitsus Marmara ja Edeuse vahel 9 suurriik 10 sõiduk 11 pannakse linnud tihti 12 Rootsi Ringhääling 14 sama, mis 7 alla 16 sinu 18 lähim sugulane 20 hinne 21 sügisilil 24 on see, kes näppab 26 karastav jook 27 viljakuhi 29 tee (lad.k.) 30 leige ja palava vahel 34 Buddausu preester 36 sama, mis 57 paemale 38 nise nimi Piiblist 39 rahvaliige Ida-Aasias 41 naise nimi 43 köver joon 45 tema 46 öeldakse hobusele 48 möistus 49 Prantsuse filmitähe initsiaalid 50 sidesõna.

Lahendus 27:

W	E	P	A	A	L		D	A	H	K	E	L
E	L	E	V		A	U	R		E	I	L	E
S	V		A	U	S	T	A	M	A		L	S
T	A	L		S	T	A	A	R		K	A	I
O		O	I		U	H	K		L	I		M
R	O	O	S	I	D			M	A	N	U	A
	O	M	A	L				A	I	D	A	
U	S	I	N	A	D		P	I	L	L	I	S
G		N	E		A	I		A	U		O	
A	E	G		S	A	A	R	E			O	O
N	R		A	S	T	A	I	R	E		L	N
D	A	A	M		S	T		M	A	L	E	
K	T	I	I	V		A	L	U	S	E	D	

• Kohalik elu

GÖTEBORG
GES tänab

Göteborgi Eesti Selts avaldab siirast tänu kõigile organisatsioonidele ja nende esindajatele ning üksikisikutele, kes Seltsi 30-nda juubeli puhul pidustuste puhul meld meeles pidasid rohkete telegrammidega ja sõnaliste tervitustega.

HELSINGBORG
Ettekandekoosolek

Pühapäeval, 9. nov. kl. 15.30 toimub Kärnpunktenis, Långgvinkelsg. 26 Helsingborgi Eesti Ühingu naisringi korraldusel ettekandekoosolek, kus kõneleb skm. Aksel Vaigur teemal "Saadikud põlvpükstes", käsitades skautlike noorte osatähtsust eestluse tutvustamisel Eesti Vabariigi taastamisvõitluses rahvusvahelisel areenil. Ettekannet täiendab skm. Heiner Erendi diapositiivide ja filmide näitamisega oma rikkalikust kogust.

Ettekandekoosolek on avalik ja korraldajad ütlevad tere tulemast kõikidele asjast huvitatuile.

NORRKÖPING
Kog. perekonnaõhtu

Ühenduses praostkonna 18. sinodi jumalateenistusega toimub 9. nov. kl. 15.30 koguduse perekonnaõhtu kohvilauaga Matteusgårdenis, N. Prom 108. Päevakohased ettekanded. Osa võtta soovijall palutakse registreeruda hiljemalt 5. nov. tel. 16 44 81 V. Avatarele.

OSKARSHAMN
Teatrietendus

Laupäeval, 29. nov. kl. 14.30 toimub Oskarshamni Folkhögskola aulas "Roosad prillid" etendus Pinna stuudio esitusel. Pääsmete hind 15:-. Etendusele järgneb ühine koosviibimine, kus perenaised pakuvad parimat. Hind: Sõõk koos õlle ja kohviga 15:-. Oskarshamni Eesti Seltsi juhatus palub registreerida kuni 26. nov. tel. 0491/151 14 (Jalap) või 0491/184 88 (Valkna). Tere tulemast.

STOCKHOLM
Vaimulik lauluõhtu

Laupäeval, 8. nov. kl. 18 toimub Eesti Majas, Wallingatan 34 Eesti Nelipühikoguduse korraldusel jällegi vaimulik lauluõhtu. Mitmed kaasmaalased on suurt huvi näidanud selliste lauluõhtute vastu ja meie soov on, et ka see õhtu võiks saada meeldivaks elamuseks. Esinevad nais- ja segakoor ning Luari kvartett. Lühiköne: Pastor Abel Milder. Kõik tere tulnud.

STOCKHOLM
Lääne-Hiiu pidu

Järjekorras 15-nes traditsiooniline koosviibimine toimub laupäeval, 15. nov. kl. 18 Eesti Majas. Eeskava töötab kujuneda mitmekesiseks.

Lauluettekannetega on lubanud esineda Koidu Ventser ja lõbusaid tegelasi Göteborgi näitetrupist on lubanud esitada laule, humoreske ja luulet vanadel eesti *ainetel*. Esimees Annus Estra *annab* lühiülevaate oma *reisimuljetest* Ameerika *mandril*. Tants ja loterii. Mängib *Põlluaed*-Strickmanni orkester.

Osavõtu tasu 50:- isikult. Registreerida hilj. 11. nov. telefonidel: H. Niit 99 21 20 ja E. Tammert 36 75 23. Tere tulemast hiidlased, läänlased, nende külalised ja eestlased-kaasmaalased.

— — —

Prestonis, Inglismaal, suri 10. septembril Heljo Päilo, n-na Altsoo 47 a. vanuses.

Schwetzingenis, Saksamaal, suri 11. septembril Arvid Pulk, sünd. 3. detsembril 1911 Varstus.

Saksamaal suri 18. septembril Oskar Salu, sünd. 20. aug. 1897. Tartumaal.

President Fordi kiri lätlasele

Armas härra Riekstins, ma panin eelmise kuu algupoolel tähele "The Grand Rapids Pressis" ilmunud artikilt, mis teatas avalikust demonstratsioonist Calder Plazal protestiks Helsingi deklaratsiooni allakirjutamise vastu. Ma tahaksin olla kindel, et Teie mõistate minu positsiooni selles tähtsas küsimuses. Teie võite olla veendunud, et ma täielikult hindan muret Läti, Eesti ja Leedu pärast, mida on väljendanud paljud balti päritoluga ameerikased.

Nagu Teie arvatavasti teate, päev enne minu sõitu Euroopasse ja Helsingis peetud Euroopa julgeoleku ja koostöö konverentsile, sain ma Washingtonis kokku Balti-Ameerika organisatsioonide esindajatega, et selles küsimuses seisukohta võtta. Ma lisan juurde neljа leheküljе pikkuse teadaande, mis ma avaldasin seoses selle kohtamisega, ja täieliku teksti minu sõnavõtust Helsingi konverentsil.

Ma loodan siirait, et need materjalid võimaldavad Teile täielikult mõista minu positsiooni Euroopa julgeoleku konverentsil, võimalustest, mis see pakub edaspidiseks paranemiseks Ida ja Lääne vahekordades, ja panusest, mis see võib anda minu püüdlustele luua rahumeelsem ja koostöötahtelisem maailm.

Parimate soovidega Jerry Ford.

President Gerald Fordi eravisiline kiri, millele ta alla kirjutas kui "Jerry Ford", näitab kui suurt tähtsust annab president Balti riikide küsimusele ja siinsete balti-ameerikaste reageerimisele Euroopa julgeoleku konverentsi lõppjärgule.

Julius Riekstinsiga tekkis Fordil vahekord tol ajal, kui ta oli Esindajatekoja delegaat Michigani 5. valimisdistriktist. Mr. Fordi kirjas mainitud lisad, tema seletus Washingtonis ja sõnavõtt Helsingis on varem meie lehes teatavaks tehtud. (VES).

Fotol on märgitud need, keda polnud võimalik identifitseerida, küsimärgiga. Esimene rida vasakult: seisab Lully Nirk, Adell Roomann, K.A. Hindrey, Assur, Marta Vahur,? Fr. Tuglas,?, ?, Alide Tiits, Mathiesen, Birgitta Nirk. Teises reas: Arnold Tools, Jüri Pruun, Ernst Raudsepp, Arnold Männik, Lemberg,? Mändmets, Ernst Tiits,? ?. Kolmas rida:? Bernhard Saarson, Harald Tammeltau, Villem Rosberg, Mathiesen, Richard Janno,? August Reintam,? Rikman. Pildilt puuduvad juhuslikult mitmed "Tungla" aktiivsed liikmed, nagu Gustav Kahu, Boris Landsberg, Felix Moor, Leo Kalmet, Linda Meltsas, Salme Männik j.t.

Tallinna koolinoorsugu 1917 a. revolutsioonides

Elmar Raamot kirjutab oma teoses "Mälestused I" (lk. 27): "Aastal 1917 olid Tartu keskkoolide õpilased, eriti pärast revolutsiooni puhkemist veebruaris, suured eesti rahvuslased ja organiseerisid valmustusega keskkcolidevahelist rahvuslikku liitu. **Tallinnas,** vähemalt Peetri **Reaalkooli** õpilaste hulgas, *oli* niisugune **hoiak** tundmatu".

Kahjuks ei kirjuta Raamot lähemalt, kuidas ja milles Tartu koolinoorsoo rahvuslik vaimustus avaldus. Kuid välde, et Tallinnas niisugune hoiak tundmatu oli, põhjeneb küll Raamoti orienteerumisraskusele uue olukorras ja ümbruses. Aga tema mälestuste lugejatele on antud mulje, et Tallinna koolinoorsool polnud rahvuslikke huvisid ja püüdlusi. Käesolevaga taotlen vastupidist väita.

Tallinna keskkoolide eesti õpilasperes oli 1915. aastaks väljakujunenud grupp kirjandushuvilisi — õigem oleks ehk öelda "lugemisnäljaseid" — poisse ja tüdrukuid nii 5—6 klasside tasemel, kes üksteiselt lugemisvara laenasid. Peamiselt eestikeelset, sest võõrkeelseid oli koolide raamatukogudes saadaval.

Et selle juures ka raamatute sisu üle räägiti ja arutleti, on endastmõistetav. Nõnda tekkis tutvusele ja sõprusele tuginev ja väljaspool kooli tegutsev huviring rahvuslikul alusel, kus peamiseks mõttevahetuse aineks oli eesti kirjandus. Olime ju kõik juba varajasest lapsepõlvest alates vanematelt kuulnud lugudest kui ka ise loetud Saali, Bornhöhe jt. romaanidest ning Koidula, Liivi jt. luulest mõjutatud rahvuslikuks mõtlemisviisiks ja tunnetamiseks.

Sellisel tagapõhjal kollektiivselt eesti kirjandust lugedes ja arutledes, on loomulik, et meil puberteediajastu eneseteostamisetungi ajel tekkis mõte ka ise midagi kirjutada oma mõtete ja tunnete avaldamiseks — eestkätt oma sõpruskonnas. See oli ainuke eneseavalduse võimalus tolleaegses koolikorras, ning see pidi toimuma salaja, põrandaaluse ettevõttena.

Ettevõtte algatajaist võiks nimetada kui kõige agaramaid Ernst Raudseppa (kirjanik Hugo Raudsepa vend) Aleksandri gümnaasiumist ja Richard Jannot Reaalkoolist. Sõpruskonnas levitati teadet, et on asutamisel eesti noorte kirjandusring omaloomingu albumi koostamiseks ja paluti kaastööd. Ringi ja albumi nimeks valiti "Tungal". Ringi liikmeteks loeti albumi kaastöölised kui ka need, kellele usaldati album lugemiseks.

Albumiks võeti 64-leheline koolikaustas vihik. Raudsepas ja Jannos nähti kuidagi endastmõistetavalt albumi peatoimetajaid, kuigi veidi laialdasem kollektiiv sissetulnud kaastöö läbi luges enne albumisse sissekirjutamist. 1916 kevadeks oli vihik täis kirjutatud ja "Tungal" nr. 1 rändas käest kätte üha suurenevas sõpsringis.

Albumi sisust tuleb mainida toimetuse sissejuhatavat artiklit ringi asutamise vajadusest ja sihtidest — vajadusest eesti rahvusliku meelsuse arendamiseks eesti kirjandusse süvenemisega ja omaloominguga püüda sellesse sisse elada jne. Luuletusi oli arvuliselt rohkem kui proosapalasid, oli tõsisesisulist ja ka bravuurset huumorit kadakasaksluse ning pajuveneluse arvel. Ei mäleta, et sissetulnud kaastööst oleks midagi välja praagitud. Autorite arv oli üle kümne.

Nõnda sai põrandaalune Tallinna Keskkoolidevaheline Eesti Kirjandusring "Tungal" teoks. See oli amorfne koondis ilma valitud juhatuseta ja ilma liikmete nimekirjata, mida hoidis koos ühine rahvuslik huvi ning isiklik sõprus ning usaldus. Käidi väikeste gruppidena koos üksteise kodudes või vabas looduses, kõige rohkem aga Raudsepa juures Paldiski maanteel, kus tema vanemate aiandusäri suurel krundil oli ruumikas "lusthoone", mis oli alati meie kasutuses.

1916 sügisel hakkasime koguma kaastööd "Tungal" nr. 2 jaoks. Kuid enne selle valmimist tuli 1917 veebruari-revolutsioon, mis Tallinnas toimus palju vägivaldsemalt kui Raamot seda Tartus toimunust kirjutab. Oli ohkelt vene soldatite ja madruste jõhkrat räuskamist. Rünnati vanglaid ja lasti kõik vangid — enamik olid ju kriminaalkurjategijad — vabaks, mille juures Paksu Margareeta torn põlema süüdati.

Rünnati riigiasutusi ja põletati nende pabereid. Korralagedus oli mõned päevad nii suur, et koolide töö seisis. Kui siis esimene tormihoog oli veidi vaibunud ja koolitöö uuesti jatkus, tulid ka kooliõpilased oma revolutsioonilistе nõudmistega. Aleksandri gümnaasiumi õpilaste poolt esitati koolijuhatusele kolm nõudmist:

1) eesti keel õppekavasse võtta vabatahtliku õppeainena, 2) usuõpetuse tundidest osavõtmine vabatahtlikuks ja 3) suitsetamiseruumi sisseseadmine koolis. Kooljuhatus lubas nõudmised täita, ja täitis ka ainult et võttis veidi rohkem aega, kuni Andrus Saareste ilmus kooli meile eesti keelt õpetama.

Kirjandusring "Tungal" tuli nüüd põrandaalt välja. Käidi koos juba koolide ruumides ja arutati edaspidist tegevuskava. Otsustati korraldada kirjandusliikе õhtuid või pärastlõunaid õpilaste kui ka nende vanemate jaoks ja kutsuda tuntud kirjanikke loenguid pidama ning oma töödega esinema. Oli ka muid kavatsusi, kuid nendega ei saadud esialgu toime. Kuid kirjandusliikе pärastlõunaid korraldati mitmeid ja neil esinesid mitmed kirjanikud: Tuglas, Hindrey, Gailit, Visnapuu (ei mäleta kõiki), aga küllap olid Under ja Adson ka nende hulgas.

Üht niisugust kokkutulekut dokumenteerib juurelisatud grupifoto 1917.a. hiliskevadest, tehtud Karskuseselts "Valvaja" õuel. "Tungal" korraldas kõik oma üritused "Valvajas".

Ruumide üürikulude katmiseks hakkasime näidendeid lavastama maksulisele publikule. Esimesena lavastasime "Kapsapea". Selle edust julgustatuit järgmisena "Pisuhänna" ning viimasena "Libahundi". Mäletavasti ainuit viimase lavastuse puhul konsulteeriti Jungholzi, muidu aga ajasime läbi oma jõudude kollektiivse juhtimisega. Nende lavastustega käisime ka maarahvale külakosti viimas Amblas ja Keilas. "Pisuhännas" torkas Richard Janno silma oivalise Piibelehena ja "Libahundis" Adell Roomann Tiina osas.

1917 sügisel vaibus "Tungla" tegevus, sest kroonukoolide evakueerimine sisemaale ja uute koolide asutamine töid segadust koolielu. Siis tuli oktoobri revolutsioon bolshevike propagandaga ja toore vägivallaga Eesti iseseisvuse taotlemise vastu vene demoralliseeritud soldatite toetusel, mis lõhestas eestlaste rahvuslikku üksmeelt. Sündmuste keerises oli enamik "Tungla" poisse aktiivselt tegevad 1918.a. 24. ja 25. veebruaril Eesti Vabariigi väljakuulutamise kaitsel Tallinnas bolshevike vastu, tegutsesid saksa okupatsiooni ajal põrandaaluses Eesti Omakaitses ja olid esimesi vabatahtlikke Vabadussõjas Narva rindel.

Kuid kaks poissi meie hulgast, Jüri Pruun ja Harald Tummeltau, kes juuresoleval fotol olid veel meie hulgas sini-must-valge lintidega rinnal — "Tungla" liikmete tunnusmärk — langesid bolshevike proaganda ohvriks. Ja neid võis juba detsembris 1917 näha punakaardi liikmetena hambuni relvastatult patrulleerimas Tallinna tänavatel.

Nad võitlesid Vabadussõjas meie vastu, mida allakirjutanul oli juhus dokumenteerida, kui 1919 sügisel Pihkva rindel kompaniiülemana pliiratud ülesandega pealetungi juhtides õnnestus vangi võtta vaenlase patarei vooriosa: sõjavangid osutusid eestlasteks ja nende ülekuulamisel ning dokumentide uurimisel selgus, et meie vastas oli tegutsenud 2. Eesti Kommunistlik väilpatarei, mille ülem oli Jüri Pruun ja vanemohvitser Harald Tummeltau. Viimane on ajakirjanduse andmeil 1939 olnud N.-Liidu sõjaväe staabee Itaalias kindral-majori auastmes, kui Stalini väljapuhastamise laine teda tabanud.

VILLEM RAID

Keele ja Kirjanduse Instituudi tegevusest

Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudi sügispoolaastal 1975 peetud üldkoosolekul valiti uueks tegevusaastaks senine esimees dots. Valter Tauli tagasi. Peale esimehe valiti juhatus järgmises koosseisus: prof. Evald Blumfeldt, fil.-mag. Helmi Eller, arhitekt Mart Jänes, dots. Teodor Künnapas, mag. phil. Herman Rajamaa ja fil.dr. Joh. Ungerson. Ameti poolest kuulub juhatusse teaduslik sekretär fil.lic. Paul Laan. Juhatuslikme kandidaatideks valiti dr. Maria Kleitsman ja mag. phil. Arvo Mägi, revisjonikomisjoni liikmeteks dr. Henno Lender ja luuletaja Kalju Lepik.

Instituudi liikmetest on surma läbi lahkunud Aleksander Aspel ja Rein Kleitsman.

Kinnitati tegevus- ja majandusaruanne ning määrati kindlaks uus tegevuskava.

Instituudi tegevuses on möödunud aastal olnud esikohal kaasaaitamine eesti keele õpetuse korraldamisele ja teostamisele ülikooli tasemel. Koostöös Uppsala ülikooli soomeugri instituudiga on organiseeritud eesti keele kursusi Stockholmis ja teostatud õpetust A- ja B-nivool nii Stokholmis kui Uppsalas, sügispoolaastal kokku 52 ja kevadpoolaastal 130 õppetundi.

Instituudi toimetiste seerias on välja antud Joh. Aaviku "Keeleuuenduse äärmised võimalused" uustrükis.

Instituudi juures on poole ajaga tegevuses uus tööjõud, kelle ülesandeks on olemasoleva kunsti oskussõnaraamatu käsikirja lõplik redigeerimine. Vastuvõetud tegevuskava muus osas jääb jätkuvalt esikohale eesti keele õpetuse korraldamine ülikooli tasemel.

Konstateeriti, et oleks hädasti tarvis uut iseseisvat tööjõudu jooksvate ülesannete täitmiseks. Kohta saaks taotleda arhiivitöö korras.

Instituudi tegevust on majandusliikult toetanud dr. August Okas, Rektor Henno H. Jänese nimeline Mälestusfond ja Eesti Laenu-Hoiuühisus.

Uueks tegevliikmeteks on valitud Eevi End, Mart Jänes ja Elmar Pettai, kirjavahetaja-liikmeteks Endel Aruja (Kanada), Jüri Kurman (USA) ja Leho Võrk (Soome).

Üldkoosoleku puhul saadeti tervitus haiglas viibivalle aulilkmeile Artur Adsonile ja Marie Underile.

Andres Küng

Tugev rootsi avalik arvamine võiks päästa 5 eestlase elu

Andres Küng on väga aktiivselt tegevuses, et ajakirjanduses oma artiklitega võidelda Eestis vangistatute elude eest, keda ootab surmanuhtlus. Põhjus viimaseks on varem nii eesti kui ka väliajakirjanduses avaldatud. Andres Küngi artiklid ses asjas on ilmunud varem Islandi ajalehes Morgurbladid, Norrköpings Tidningis 15. okt., Norra ajalehes Farmand 18. okt., Arbetarenis 25. okt. ja samal ajal Svenska Dagbladetis. Ning varem ka TV Barnjournalenis, kus Andres Küng kasutas võimalust esile tõsta kolme eestlase (Mati Klirend, Kaljo Mättik ja Arvo Varato) ja Eestis elavate ukrainlase Artsjom Juskevitshi ja venelase Sergei Soldatovi olukorda nõukogude julmas rezhiimis.

Oma Svenska Dagbladeti artiklis ütleb Andres Küng mh. et "neil päevil algab Eesti pealinnas Tallinnas kohtuprotsess. Viis inimest võidakse mõista surma. Nende "roim" seisab selles, et nad pöördunud UNO poole, paludes inimlike õiguste kaitset oma kodumaal.

Neid süüdistatakse, et nad on smugeldanud välja kaks protestikirja — UNO üldkogule ja peasekretärile, meenutades, et Balti riigid kaotasid oma sõltumatuse salajase kokkuleppe alusel kahe imperialistliku võimu, Stalini-Sovjeti ja Hitleri-Saksamaa, vahel. Eesti, Läti ja Leedu on ainsad riigid, kes pärast Teist maailmasõda pole oma iseseisvust tagasi saanud.

Märgitud kirjade autorite arvates on ainult kaks alternatiivi: 1) kui ei osutata tähelepanu, toimub venestus valkselt kuid järjekindlalt ja 2) kui selle asemel pannakse vastu aktiivselt, siis talitatakse kogu rahvaga kiiresti ja brutaalselt: intelligents ja teised aktivistid vangistatakse ja küüditatakse, kuna ülejäänud rahvas muutub intensiivse venestuse ja tagakiusamise ohvriks.

Järgnevalt jatkab Andres Küng kirjade sisu tutvustamist, kus on ms. ära toodud sovjetivalitsuse Eesti piiride tunnustus "igaveseks ajaks", ja nõudmisi, et nüüdne kolonialne valitsemine lõpetataks, et militaarbaasid Eestis kaotataks, et Eesti seataks UNO valitsemise alla, et küüditatud eestlased tuuakse kodumaale tagasi jne.

— Kohus Tallinnas on Helsingikokkutulekul antud lubaduste mõnitamine, nendib Andres Küng. Kohus näitab, mis N. Liidu lubadus "vabamaks liikumiseks üle piiri" on väärt. See ei ole mingi vabadus, kui inimesi mõistetakse surma või vangistatakse ainult sellepärast, et nad kirjutasid UNO-le ja palusid sealt inimlikele õigustele kaitset. Küng ütleb:

— Küsimus on nüüd viiest surmaotsusest Eestis. Kas see äratab

Andres Küng võitleb inimlike õiguste eest Eestis.

sama suurt tähelepanu kui viie mahalaskmine äsja Hispaanias?

— Kui võrrelda kohtuprotsessi Eestis ja Hispaanias, siis on niihästi nendes sarnasust kui ka erinevust. Arreteeritud Hispaanias kaebasid, et nende ülestunnistamised pressiti välja piinamistega. Ka viis isikut Eestis on pidanud taluma ebainimlikku kohtlemist. Nad suleti esiteks Seewaldi vaimuhaiglasse Tallinnas. Kaks nendest, Mättik ja Soldatov, viidi edasi KGB enda vaimuhaiglasse Moskvas. Psühhiliseks tortuuriks kasutatakse seal keemilisi aineid, nagu sulfasin, reserpin ja muud. Need tekitavad kõrge palaviku, valu, hallutsinatsoone ja püsivaid ajuvigastusi.

— Viit Hispaanias süüdistati politseinike mõrvamises. Enam kui tosin politseinikku on mõrvatud ainult käesoleval aastal. Aga puuduvad tõendid, et just nemad mõrvasid.

Eesti-juhtumil ei tähenda võimud, et vangistatud oleksid kasutanud vägivalda. Tähendab: inimesed, võitlevad kes rahulike vahenditega — kuigi elu hinnaga — väljendusvabaduse ja muude inimlike õiguste eest oma kodumaal!

Andres Küng ütleb lõpuks:

— Ajalehed, raadio ja TV olid täidetud Hispaania-juhtumitega. Eesti kohta on olnud seni vaikne nagu tavaliselt.

Ühtki rootsi ajakirjanikku ei ole saadetud välja raporteerima kohtupidamisest ja olukorrast maal. Eesti on täna igas tähenduses "kaugel ära". Esiteks sellepärast, et rootsi ajakirjandus, raadio ja TV pole peaaegu kunagi huvitatud, mis sünnib Baltikumis. Meie norimahariduse massimeedium, televisioon, ei ole saatnud ainsatki programmi tänapäeva Eestist või Baltikumist, hoolimata sellest, et programmiettepanek ei puudu.

Oleks hästi, kui tugev rootsiopinioon nüüd võiks päästa viis eestlast mahalaskmisest, valmuhaiglast, sunnitöölaagrist ja vanglast. Oleks veelgi parem, kui jatkuvalt nõutakse, et ei hukata, ei mõisteta surma ega ähvardata surmanuhtlusega, sest et Baltikumi tuleb vaadata kui "uudistekohast".

Svenska Dagbladeti artikli juures on avaldatud viie mahalastud hispaanlase pildid ja nende kõrval viis pildi markeerimist surmamõistu ootavate nimedega Eestist.

(EPL/MR).

Tartu tuline "juubel" 200 a. suurtulekahjust

Tartu linn pühitseb tänavu kurba "juubelit". 200 aasta eest süttis linnas tulekahju, mis hävitas kesklinna ja pool kogu linna majadest. See oli suurim katastroof linna ajaloos rahu ajal. Sõjatules on Tartu hävinud korduvalt.

Ajakirjas "Eesti Loodus" kirjeldatakse seda katastroofi:

— Tartus oli sel ajal ainult u. 30 kivimaja, u. 10 prots. kõigist majadest. Oli olemas teatud primitiivne tuletõrje organisatsioon ja vastavad määrused. Öösel toimus tulekahjuvalve, tulekahju puhul helistati hädakella. "Põlehärrad" ja "põlemeistrid" pidi kohale ruttama ja juhatama tulekustutamist, sulased töid veevaadid hobustega kohale. Kalurid, voorimehed ja teised eeslinlased olid kohustatud kustutamisest osa võtma. See kõik ei aidanud tõelise katastroofi puhul.

25. juunil kell pool viis pärast lõunat süttis matemaatikaõpetaja Sengbuschi maja üks kõrvalhooneist Jaani kiriku lähedal selleaegsel Rüütli tänaval. Tormise tuule tõttu levis tuli kiiresti. Mõne tunniga oli kogu linn leekides. Sütis ka osa Jaani kirikust, kuid tulele suudeti seal piir panna. Linnas endas hävis kõik ohuline. Hävisid praegusel Raekoja platsil seisvad kivimajad ja poed, tütarlastekool, kroonumagasin, pagarite ja lihunike laod. Inimohvreid oli 17, kaks kaubaseili said püssirohu plahvatusel surma.

Kuiva suve tõttu võtsid laastude ja tohuga kaetud puumajade katused kiiresti tuld. Üle puusildade viskunud leegid süütasid ka ülejõelinnaosa. Asjade päästmisele ei saanud suurt mõelda, igaüks pidi oma elu eest hoolt kandma. Linnaelanikud põgenesid Toomemäele ja selle ümbrusse ja vaatasid sealt tulemõllu, mis ei säästnud väheseid kivimajasidki. Alles kella 8 paiku vaibus tuli.

Öösel polnud inimestel koos oma vähese päästetud varaga kuhugi minna, enamik öövbis lageda taeva all. Mõned said aset eeslinna talupoegade onnides. Hulk elanikke elas ärapõlenud majade suurtes korstnates, keldrites ja müüride varjus — aastate kaupa.

Kroonu keelas edaspidiseks puumajade ehitamise kesklinna ära. Keisrinna Katariina andis kümneks aastaks ehituslaenu 100 000 rubla suuruses. Kõik uued majad ehitati kivivvundamendile, neil pidi olema ka kivikatused.

Tulekahju andis võimaluse kesklinna plaani moodsamaks tegemiseks. Tegelikult oli maha põlenud kogu kesklinn, mida piirasid iseseisvuse ajal Jaani (Ülikooli), Lai ja Poe tänav koos jõega. Seliele lisandusid majagrupid teisel pool jõge Narve ja Raekoja tänava lõikekoha ümbruses. Nüüd lalendati Rüütli tänavat, endiste linnaväravate varemed kisti maha. Ülejõe asti kinni Holmi tänavat mööda kulgev Emajõe haru. Surnuaed koliti kaugele linnast välja.

Mõned aastad hiljem hakkasid valmima linna uued silmapaistvad ehitused: Kivisild (1784), raekoda (1789). Ehitati ilusaid kivimaju hilisema Raekoja platsi äärde. Tekkis alus hilisemaks klassitsistliku perioodi linnaplaaniks. Teises maailmasõjas hävis palju klassitsistlikust Tartust, ometi jäi suuremalt osalt püsima just see keskliinna osa, mis 1775 oli maha põlenud ja uuesti üles ehitatud. Suur osa sellest tekkis hiljem seoses ülikooli Tartusse kolimisega.

(EPL/AI)

Anton Rauk 90-aastane

Soomes, Turus pühitses 29. oktoobril oma 90-aastast sünnipäeva insener Anton Rauk.

Juubilar elas pikemat aega Ameerikas, kust ta pensionile minnekul soomlannast abikaasa tõttu siirdus Soome elama. Nüüd veedab ta oma vanusepäevi lesepõlves Soomes.

Eesti Päevaleht soovib oma truule lugejale head tervist edaspidiseks.

Västeråsi sügispidu oivaline kordaminek

Kaks tuntumat noortetruppi, nimelt laulugrupp "Hämarik" ja rahvatantsutrupp "Kassari" esinesid suure bravuuriga Västeråsi Eesti Ühingu sügispeol, mis toimus 18. okt. Folkets Husi peosaalis.

Külalisi oli peoi ca 170, neist kaks kolmandikku nooremast generatsioonist — koguni Austraaliast oli kohal külalisi. Kõrgpunktiks peoi olid "Hämariku" ja "Kassari" esinemised, kusjuures publiku ovatsioonid kuidagi ei tahtnud lõppeda.

Käimas oli rikkalike võitudega loterii. Võib märkida, et üks külalistest ostis üksi terve loteriirõnga ja tema osoovil läksid kõik selle võidud Eesti ühingule tagasi. Hiljem müüdi need oksjonil välja. Sama isik pakkus aga kõikidest üle ja raha langes tagasi VE Seltsile.

Tema soovil aga jagati võidud "Kassari" ja "Hämariku" esinejate vahel. Tore ja meeldejääv detail lõbusalt sügispeolt.

Supee juurde mängis eesti rahvaviise Kahu orkester Köpingist ja hiljem kogu õhtu tantsumuusikat. Pidu kestis kaugelt üle keskööd ja oli nagu varem märgitud, lõbus ja meeleolukas. (EPL/ÖN).

Vaade Tartu südalinnale, kus 200 aastat tagasi tekitas tuli suuri kahjustusi.

Fotonäitus "Kuus tundi Tallinnas"

Fotonäitus "Kuus tundi Tallinnas" avati Esinduse ruumides, Sandhamnsgatan 1, laupäeval, 25. oktoobril. Näitus kestab kuni 21. novembrini. Näitus on avatud äripäevil kella 12-st kella 18-ni, laupäeval ja pühapäeval kella 12-st 15-ni. Pildil: fotograaf Ragna Fahlström tutvustab üht motiivi Liis Mesikepile. (EPL-foto Lepper).

Elektronarvutite ekspert Sydneyst on maailmareisil

MÜNCHEN – Inglise keele tõlgina RL juures töötas lühemat aega 25-aastane eestlanna Tiia Raudma Austraaliast. Tütarlaps viibib reisil ümber maailma. Ta on elukutseilt matemaatik ja lõpetanud Sydney ülikooli, kusjuures ta erialad on matemaatika ja elektronarvutite teadus.

– Pärast ülikooli lõpetamist töötasin Australian BHP õlipuurimise, rauamaagi kaevanduste ja terasetööstuste kontsernis. Olin raua ja terase osakonnas elektronarvutite programmeerija, jutustab Tiia.

Ta räägib aktsendivaba ja ladusat eesti keelt, sest ta käis kümme aastat võrdlemisi järjekindlalt Sydney tälenduskoolis ja keskkoolis. Ikka laupäeva hommikuti.

– Üks aasta jäi aga vahele ujumisvõistluste tõttu. Olin Bankstowni lubi liige ja võistlused toimusid laupäevdel, just kooli ajal. Seal olid ka Austraalia kuldujujad, läti päritoluga Ilsa ja John Konrads, kes püstitasid mitu maailmarekordit. Mina võtsin osa vaid osariigi võistlustest.

– Sydneys olin gaidjuht "Põhjatütarde" rühmas, kus oli 30 tegeviliget.

Tiia on Sydney seltskondlikus elus energiliselt kaasa löönud. Ta on Eesti Naisüliõpilaste Seltsi liige, oli kohaliku üliõpilaskonna esimees ja spordiklubi komitees. Enne Austraaliast lahkumist oli ta koguni täienduskoolis õpetaja.

– Meid pole palju, kogu Austraalia kohta kõigest kuus tuhat eestlast. Organisatsioonide keskuseks on Austraalia Eesti Seltside Liit, kuhu kuuluvad ka skautlikud noored ja rahvatantsurühm.

Küsimusele, kas tema arvates eestluse püsimine on võimalik nii kaugel kontinendil kui seda on Austraalia, ütleb Tiia, et sellele on raske vastata. Aga nn. vanaeestlased, kes juba enne vabariigiaega Austraaliasse emigreerisid, räägivad ikka veel emakeelt. Samuti nende lapsed, kes on nüüd juba 40-dates aastates ja omakorda nende lapsed. Nii pole ju põhjust olla eriti pessimistlik.

Tiia Raudma

Oma muljetest võõrsil viibivatest eestlastest jutustab Tiia:

– Olen olnud Inglismaal, Rootsis, USA-s ja Kanadas. Eestlased kohanevad igal pool hästi ja kiiresti. Võibolla liiga hästi, sest nad segunevad asukohamaa rahvaga ja kaovad eestlusele. Vastandiks võib tuua itaallasi ja jugoslaavlasi, kes kunagi pole võõrsil kohanenud. Näen seda selgesti Austraalias.

– Ma arvan, et omakultuuri säilitamine ja asukohamaaga kohanemine peab kulgema käsikäes, nii nagu see enamasti toimub eestlastega.

Edasi märgib Tiia Raudma, et ta arvastavasti pöördub Austraaliasse tagasi alles jõuluks 1976. Talveks sõidab ta Londonisse, kus ta loodab leida tööd elektronarvutite salvestamise alal. Edasi sooviks ta veel näha Itaaliat ja suusatada Austrias.

Tiia Raudma on kindlalt otsustanud külastada Baltimore Eesti Päevi ning olümpiamänge Montrealis. Tagasisõit Sydneysse kulgeks Lõuna-Ameerika kaudu.

Münchenis viibides jõudis energiline neiu tutvuda paljude kohalike vaatamisväärsustega ja jõudis ühel nädalalõpul teha kiirkülastuse isegi Hollandisse.

KARIN SAARSEN

RA kirjandite võistlus noortele

Eesti Raamatu-aasta peakomitee kuulutab käesolevaga välja kirjandite võistluse noortele. Võistlus toimub kolmes vanuseklassis.

Esimese grupi (11-, 12- ja 13-aastased) teemadeks on: a) Minu suvi, b) Minu lemmik (inimene, lind, loom), c) Kelleks tahaksin kord saada.

Teise grupi (14-, 15- ja 16-aastased) teemadeks on: a) Ühel eestlaste pidupäeval, b) Minu lemmiksport, c) Minu huvitavam reis ja d) Vaba teema.

Kolmas grupp (17-, 18- ja 19-aastased). Teemad: a) Kui püsib keel, siis püsib rahvas, b) Eestlaste televisioonilootusi mineviku taustal, c) Eesti kultuuri edasiviimise tähtsusest vabas maailmas ja d) Vaba teema.

Töö pikkus esimesel grupil peab olema vähemalt 150 sõna, teisel 250 ja kolmandal 500. Kirjutada käsitsi lehe ühele küljele.

Tööde esitamise tähtpäevaks on 15. jaanuar 1976. Tööd tulevad saata märksõna all koos kirjutaja vanusega Erni Kolmi nimele aadressil: 65-30 108 Street, Forest Hills, New York, N.Y. 11375.

Võistlustöö suuremasse ümbrikku lisada juurde väike kinnine ümbrik, mis sisaldab kirjutaja õige nime, sünniaja ja aadressi. Kirjandite hindamiskomisjoni koosseis teatatakse hiljem.

Kirjutised peavad kajastama noorte endi mõtteid ja olema nende loomingu viil. Hindamisel ei panda erilist rõhku keelevigadele, küll aga noorte omapärasele stiilile ja väljendusviisile. Hindamise tulemused avaldatakse 24. veebruaril 1976.

Auhindu on igale grupile ette nähtud kolm järgmistes suurustes: 1. auhind nooremela grupile 50, keskmisele 75 ja vanemale 100 dollarit. 2. auhind nooremale grupile 30, keskmisele 50 ja vanemale 75 dollarit. 3. auhind nooremale grupile 20, keskmisele 30 ja vanemale grupile 50 dollarit. Peale nende on ette nähtud ergutusauhindu hindamiskomisjoni äranägemisel. Hindamiskomisjonil on õigus jätta mõni auhind välja andmata, kui tööde väärtus seda ei luba. Auhindamisele tulnud tööd avaldatakse trükis.

Kirjandite võistlusest osavõtjad, kes elavad Euroopas, võivad oma tööd saata otseselt Heiner Erendi nimele aadressil: Elektrongatan 10, S-252 32 Helsingborg, Sweden.

Tallinn saab uue TV-masti

30. septembril toimus Tallinna uue raadio- ja televisioonikeskuse nurgakivi panek. Sügava kaevise põhja on ehitajad teinud tohutu betoonliiva, mida katab võrestik.

Stockholmi ürituste kalender

Eesti Kultuuri Koondises registreeritud üritused:

Laup., 8.nov. kl. 13—16, Mady Vainu mosaiik-näituse avamine Välis-Eesti Galeriis, Lilla Nygatan 8. Näitus jääb avatuks 27. nov.

Laup., 8.nov. kl. 19.00 ja pühap. 9.nov. kl. 17.00, Pinna Stuudio teatrietendused. H. Raudsepp "Roosad prillid" Södra Teatris.

Laup., 8.nov. kl. 18.00, Vaimulik lauluõhtu Eesti Majas.

Pühap., 9.nov. kl. 14.30, SET-i kella-vile-tee Operaterrasseni pidusaalis.

Laup., 15.nov. kl. 14.00, Ants Murakini mälestusnäituse avamine Eesti Majas. Näitus jääb avatuks kuni jõuludeni.

Laup., 15.nov. kl. 18.00, Läänlaste ja hiidlaste koosviibimine Eesti Majas.

Laup., 22.nov. kl. 15.00, Muusikaline pärastlõuna Jakobi kiriku koguduse saalis, Malmtorgsgat. 5-II. Esinevad M. Leet, S. Purre, A. Otema, R. Raidve.

Laup., 22.nov. kuni pühap., 30.nov. Karu Lipkonna 30 a. tegevusjuubel. 22.nov.—29.nov. Näitus, jõululaat j.m. Noortekodu ruumides Eesti Majas. 30.nov. Karu Lipkonna juubelipidu Eesti Maja piduruumides.

Laup., 29.nov. kl. 13.00—16.00, Leida Rives — juubelinäituse avamine, õli, graafika ja gobelään id, Välis-Eesti Galeriis, Lilla Nygat. 8. Näitus kestab 17. dets.

Laup., 29.nov. kl. 17.00, "Naeru palgel pajatades" — Asta Willmann esineb ABF-i Sandieri saalis, millele järgneb koosviibimine E. Majas.

Laup., 29.nov. kl. 18.00, Eesti Arstide Selts Rootsis — peakoosolek EUS-i ruumides, Regeringsgat. 80, nb.

Pühap., 30.nov. kl. 14.00, Samaritide jõulumüük Jakobi kiriku koguduse ruumides, Malmtorgsgat. 5.

Pühap., 30.nov. kl. 15.30, EELK Stockholmi Peapiiskopliku koguduse korraline täiskogu koosolek koguduse saalis, Malmtorgsgat. 5.

Esmasp., 1.dets. kl. 18.30, Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis korraldusel Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli 56. aastapäeva aktus Handelshögskolani aulas, Sveaväg. 65.

Pühap., 14.dets. kl. 14.00, Stockholmi Eesti Algkooli jõulupidu Skanstulli gümnaasiumi aulas, Bohusgat. 24—26.

Laup., 20.dets. kl. 11.00, Lasteala jõulupuu kõigile lastele Eesti Majas.

Aastal 1976:

Laup., 17.jaan. Stockholmi Eesti Meeskoori kontsert Nacka aulas.

Laup., 31.jaan. kl. 19.00, pühap., 1.veebr. kl. 17.00 ja pühap., 8.veebr. kl. 17.00, Stockholmi Eesti Teatri etendused ABF-i teatrisaalis, Sveaväg. 41. H. Raudsepp "Mikumärdi" Agnes Lepp-Kaasiku lavastuses.

Eestlastest mitmekultuuri ajakirjas

Thunder Bays ilmub mitmekultuuri ajakiri "Northern Mosaic". Ajakirjas on sõnum eesti raamatute annetusest. Samuti leidub seal fotosid ja artikleid eestlaste kohta.

20. ja 21. sept. korraldatud järjekordsel rahvuste pidustustel "Folklore Festival" esitasid eestlased koorilaulu, rahvatantsu ja ettekandelõ kahel kandlel.

25. okt. korraldas Th. B. Eesti Selts traditsioonilise sügispeo. 23 aasta jooksul on selle peo puhastulu, korjandustest ja loteriidest laekunud summad saadetud Saksamaale sõjavigastatute abistamiseks. (VE).

†

Meie unustamata kallist, head ema

Viia Silts'i

Sünd. 26/2 1894 Saaremaal
Surn. 26/10 1975 Saaremaal

mälestavad valusas leinas

TÜTAR
perekonnaga Rootsis
POJAD
perekondadega Eestis

– – –

Mälestus Sinust on igavene!

†

Armast öde

Liisa Mäehans'u

Sünd. 21/6 1899
Surn. 28/10 1975

mälestavad leinas

JOHANNES

SUGULASED
Kodumaal ja võõrsil

– – –

Matusetalitus toimub neljapäeval, 6. novembril kell 13.00 Skogsö kabelis Saltsjöbadenis.

Unustamata armast abikaasat

Eduard Avo Kask'e

tema V surma-aastapäeval

6. novembril mälestab vaikselt

IVE

– – –

Väike küünal sära,
Ole helge täht,
Kuigi raske rännak viiski
Läbi sünge öö.

Kui esineb surmajuhtum

Konsulteerige suurima usaldusega matusebürood

Thure Söderquist Begravnings & Eldbegängelsebyrå

Mariatorget 1
116 48 Stockholm
Tel. 44 80 07, 44 80 98

Eriala:

Eestikombelised matusetalitused

Ööpäevane valvekord

Protsess Eestis

Alg. lk. 1

et nende maad tunnustataks iseseisva riigina:

– Esti, Liti ja Leedu muutusid nimelt iseseisvateks riikideks 1920 Tartus, Riias ja Moskvas alla kirjutatud lepingutega, mille järele Venemaa "vabatahtlikult ja igaveseks ajaks" loobus õigustest Balti riikide üle ja tunnustas "ilma reservatsioonideta nende riikide sõltumatust". Need rahulepingud olid vene reose "Diplomaatia ajaloo" järele "suureks sovjetidiplomaatia võiduks Balti riikide neutraliseerimise näol". Balti riikide vabadus kujunes lühikeseks. 15.–17. juunini 1940 viidi läbi vene okupatsioon ja augustis samal aastal liideti nad N. Liidu külge. Paari aastaga kaotasid Balti rahvad küüditatutena ja hukatutena üle 125.000 inimese. Need kannatused jätkusid, kui saksa väed suvel 1941 tungisid Baltikumi ja loid administratiivse ühiku Ostland.

– Informatsioon olukordadest end. Balti riikides on pärast Teist maailmasõda olnud väga tagasihoidlikud. Teame vaid, et on toimunud oluline venestamine ja teame ka, et baltlased ni Baltikumis kui ka mujal maailmas ikka veel loodavad taas saavutada vabadust ja õigust oma saatust ise vormida. Meie maa ja rahvas on mitmesugustes ühendustes olnud angazheeritud vägivalla ja rõhumise vastu võitlemises. Seda võitlust tuleb viia edasi ja suunata rõhumise vastu kus see ka ei esineks. Need viis, kes istuvad vangis Eestis rikseerivad raskete karistustega oma "roima" eest.

Kohtupidamine kuuldavasti toimub kinniste uste taga ja on ilme, et kohtupidamine nende vastu nagu mujal meid ümbritsevas maailmas on juhtunud, kujuneb summaarseks. Viidates eelpooltoodule palun koja luba esitada härra peaministrile järgnev küsimus: "Kas kaalub valitsus mingeid sammusid, mis oleksid määratud viima selleni, et need inimesed, kes Eestis on kohtu all roima eest riigi vastu saaksid kohtupidamise, mis vastaks õigustatud nõuetele objektiivsuse ja õiguskindluse osas".

Rootsi ajakirjanduses on kohtuprotsess Tallinnas äratanud õigustatud huvi. Peale Svenska Dagbladetis ilmunud Andres Küngi temperamentse artikli on mitmel pool ajalehed seisukohti võtnud ka juhtkirjaliselt. Nii tuletab Eskilstuna-Kurerin (fp, Eskilstuna) meelde, et "kohtualused Eestis ei ole asutanud mingit vabastamisorganisatsiooni, ei ole teostanud geriljategevust ega pannud pomme meenutamaks et Eesti on vallutatud ja et alla kriipsutada rahvuslikku vabadusnõuet – nad on ainult kirjutanud ühe kirja.

Kuid sellega on nad süüdistuse järele teostanud "eriti kardetava roima", mida võidakse karistada surmanuhtlusega. Nende roimaks on olnud, et nad on püüdnud luua rahvusvahelist avalikku arvamist, mis sunnikks N. Liitu vabakas andma oma valdustuse. Seal juures on nad üle astunud sadusest ka sellega, et nad on ütelnud töde selle kohta, mis juhtus Eestis 1940 ja mida N. Liit nimetab "rahva ülestõusuks", kuid oli reeglipärane okupeerimine.

Juhtkirjanik kirjeldab baaside pealesunnitud lepingutega alanud maa ülevõtmist "vabade valimistega" ainult Moskva kandidaatidega jne.:

"Nii nägi siis 'ülestõus' välja. N. Liidus on see loomulikult roimaks kõnelda, mis tegelikult sündis: sõjaline ähvardus, väljapressimine, sundus osa võtta hädapäraselt maskeeritud valimistest ja vabatehtlik liitumine. Samuti nagu on maa reetmine pöörduda maailma opiniooni poole oma kodumaa vabadusele toetuse saamiseks nagu seda viis eestlast tegid. Vastukaja, mida nad loodavad ei saa muidugi olla nii tugev, et see saaks kaasa tuua Eesti vabaks andmist, kuid midagi siiski võib ära teha avalik arvaminel, mis tugineb respektile inimõiguste vastu, nende hulgas õigust esitada nõudlust rahvuslikuks enesemääramiseks. Selline opinioon võiks päästa need viis kohtualust surmanuhtlusest.

– Kus on nüüd õiguslik paatos, mis on nõudnud rahu vietnam-, aastale, protesteerinud hukkamiste vastu Hispaanias ja terrori vastu Tshiilis. Mis on püüdnud ja võib olla ka suutnud kaitsta Aleksander Dubcekit "diktatuuri kreatuuride" vastu Tshehhoslovakkias. Kas me saame näha mingeid komiteesid korjandusi ja demonstratsioone viie eestlase kaitseks? Kas Palme ütleb midagi või pöördub välisministeerium Moskva poole?

Ka Västerbottens-Kuriren pühendab juhtkirja kohtuprotsessile Eestis umbes samades mõttekäikudega ütleldes m.h.:

– Mitmel põhjusel on oluline, et viie eestlase saatusele osutatakse tähelepanu. Massimeediumide puuduliku protsessi jälgimisega – võimalus informatsiooni saamiseks on üliväike – tekib risk, et N. Liidu vägivald langeb Hispaania või Tshiili hukkamiste varju. On väga tähtis, et nii ei toimuks. Kui peaks viie eestlase kohta tulema hukkamisotsus, siis ei ole see mingi isoleeritud nähe. N. Liidus tarvitatakse surmanuhtlust sõjaroimarite, mõrvarite ja isikute vastu, kes sooritavad "majanduslikke kuritegusid"...

Kohtuprotsessi Tallinnas tuleb vaadata ka Helsingis saavutatud kokkuleppe taustal Euroopa julgeoleku ja koostöö küsimuses möödunud suvel. Võimalikud kohtuotsused viie eestlaste vastu kojunevad prooviks selle kohta, kuhu N. Liit seab piirid suurenevale avameelsusele. Mõistetakse viis eestlaste süüdi, siis tähendab see seda, et N. Liidu võimukandjad ei ole valmis isegi laiendama vabadusmõistet kirjade kirjutamiseni respekti nõudmiseks kodanikuõiguste vastu. See oleks haletsemisväärne, kui see läheb nii.

Ajaleht meenutab, et Hispaanias süüdistati kaebealuseid politseinike mõrvamises. Selliseid süüdistusi ei saa tõsta eestlaste vastu, kuigi neid süüdistatakse" ettevalmistuses või eriliselt rasko kuriteo sooritamises riigi vastu". See "roim" seisneb protestikirjas rahvusvahelisele rahuorganisatsioonile, kus N. Liit on ise liige.

†

Armast

Liisa Mäehans'u

mälestavad leinas

EDUARD
perekonnaga

HELMUT
perekonnaga

SILVI
perekonnaga

VÄINO
perekonnaga

Sport

Kanada meistrid

11. ja 12. okt. toimusid Hamiltoni lähedal nn. Dundas'i Orus Kanada meistrivõistlused orienteerumises. Hästikorraldatud võistlustest võttis osa üle 500 võistleja, nende hulgas ka kuus eestlast. Guelphi klubi nimel võistelnud Alar ja Tia Ruutopõld tulid oma vanuseklassides võitjateks. Jüri Peepre tuli võistlusklassis 13-ndaks. Edgar Marten Vanemate meeste klassis kolmandaks ja Theo Vellend neljandaks Kuuenda eestlasena võttis osa Kaljo Mandre, kes oli kohale sõitnud 1000 milli kauguselt.

13. okt. Hamiltonis toimunud suurtel jalgrattasõiduvõistlusel tuli noorte klassis 50 osavõtja hulgas võitjaks Robert Vellend.

Jalgpalliproff Celticus

23-aastane Johannes Ewaldsson, Islandi rahvusmeeskonna kapten, kellele on juba varem tehtud ettepanekuid astuda elukutseliste jalgpallurite ridadesse, on nüüd värvatud kuulsasse Glasgow meeskonda "Celtic". Ewaldsson, kes on omaaegse jalgpallitähe Evald Miksoni poeg, on seega teiseks elukutseliseks eesti jalgpalluriks. Esimene oli Arnold Pihlak, kes mängis ühes Austria meeskonnas 1928/29.

Valitsusliige avas eestlaste KONGRESSI

Laupäeval toimus Stockholmis rootsi riigipäeva vana hoone suures pleenumisaalis kolmas eesti organisatsioonide kongress, millest osa võttis 180 delegaati kogu Rootsist. Kongressi avas Rootsi valitsuse esindajana minister Anna Greta Leijon, kelle kompetentsi kuuluvad tööministeeriumi sisseränd ajate- ja vähemuste küsimused.

Minister oma avakõnes rõhutas, et eestlaste energiline rahvuspoliitiline tegevus on olnud pioneeripanuseks Rootsile, kuna see on viinud selle maa vähemuste poliitika täieliku ümberhindamiseni.

Nüüd on tekkinud mõistmine, et vähemuskeeled ja kultuurid ühiskonnas on rikastavad üldisele tasemele ja mitte kahjustavad, samuti et emakeele oskusele tugineb lapse tulevane areng ja elu edus.

See arusaam lööb läbi uues koolipoliitikas. Põhimõtteks on, et lapsed peavad valdama oma emakeelt. Minister avaldas lootust, et eestlaste kongress annab uusi impulsse Rootsi vähemuspoliitikale.

Kongressil kerkisid üles eestlaste koostööprobleemid ja ühatihti üsna teraval kujul, kusjuures aga koostöömentaliteedi saavutamist enamus pidas hädavajalikuks eesti rahvusgrupi tuleviku alusena, seda enam kuna noor sugupõlv ei suuda mõista, miks eestlased oma asju ajavad üksteisest mööda kõndides.

Kongressi sõnavõtud olid ajaliselt piiratud, et kongressiga lõpule jõuda ühe päevaga. See tekitas irritatsiooni, mis ilmnes rohketes protesteerimistes kodukorra ja koosoleku juhatamise vastu. Lähemalt kongressist meie jargmises lenes.

Jaakson Washingtonis

WASHINGTON (VES) – Eesti Vabariigi esindaja USA-s, Ernst Jaakson, viibis oktoobri teise nädala kolmapäeval ja neljapäeval Washingtonis, kus ta võttis osa koos abikaasaga USA asepresidendi maja avamise puhul korraldatud vastuvõtust, mille korraldas asepresident N. Rockefeller abikaasaga.

USA asepresidendil puudus seni ametlik residents. Nüüd ehitati selleks ümber riigile kuulunud üle 90-aastase ajalooga hoone, mis varem oli USA mereoperatsioonide juhi kasutuses.

Pärast majaga tutvumist juhiti külalisiond aeda hiigeltelki, mis oli seks puhuks püstitatud ja nägusaks dekoreeritud. Jaaksonil oli seal peale asepresidendi kohtamisi rea poliitikategelaste, sõjaväelaste ja teistega. Tal oli jutuajamine ka endise mõjuka senaatori Fulbrightiga, kes on hästi informeeritud ja oli huvitatud ka seekord Balti-küsimustest.

Washingtonis viibides tegi Jaakson visiidi ka välisministeeriumi Balti laudkonna uuele juhatajale, Thomas Gerth'ile, kes enne praegusele kohale määramist töötas USA saatkonnas Ungaris. Baltiküsimustega tegelema hakates on ta olnud eriti huvitatud kõigest, mis puutub Vene poolt annekteeritud vabariikidesse. Jaaksonil oli temaga pikem jutuajamine paljudest küsimustest. Gerth on avaldanud soovi Balti esindajatega sagedamaks kokkupuuteks.

Jaaksoni Washingtonis viibides toimus seal ka kolme Balti vabariigi diplomaatiliku esindaja omavaheline koosolek-nõupidamine.

Vaba eestlaskonna informatsioonileht

EESTI PÄEVALEHT

Ilmub kolmapäeviti ja laupäeviti

Eesti Skautlike Noorte Maleva aastapeakoosolek Göteborgis

Eesti Skautlike Noorte Maleva tootsis aastapeakoosolek toimus änavu Göteborgis Tallinna lipkonna eeskujulikul korraldamisel. osavõtvate noorte ja juhtide arv oli arukordselt suur. *Oli ju mööduud ainult mõni kuu maailmaaagrist ja nüüd tuldi laagritutvusi uuendama.* Noored leidsid, et aastakoosoleku kahest päevast on liiga ähe ja nii koguneti Göteborgi juba eedeks, kusjuures õhtul peeti Eesti Majas noorte "omavaheline eelpidu", kuhu väljastpoolt oli ilnunud kohale sadakond noort.

Laupäeva varahommikul hakasid kohale saabuma ka ülejäänud noored ja vanemad juhid. AK idulikul avamiskoosolekul tervitas osavõtjad korraldava lipkonna imel Aino Miks. Ak avas maleva uht Virge Hint. kusjuures mälesati leinaseisakuga tegevusaasta ooksul surma läbi lahkunud maeva vanemat Rein Kleitsmanni ja naleva vaimulikku Arbo Naela. oeti ette tervitusi aastakoosolekule ja samas "krooniti" aasta parimaks gaidijuhiks Leida Helberg ja parimaks skaudijuhiks Urmas Merelaid.

Pärast avatseremooniat toimus esimene töökoosolek, mida juhatas Riks Norvell ja protokollisid Epp Anderson ja Katrin Laan. Aruannetest selgus, et maleva liikmete arv oli tegevusaasta jooksul suurenenud 120 liikme võrra. Eriti rõõmustav oli asjaolu, et see olenes peamiselt hundude ja hellakeste arvu kasvust. Mööduud tegevus oli kõikides lipkondades kulgenud Maailmalaager Metsakodu ettevalmistuste tähe all.

Teisel koosolekul arutati maailmalaagri juhi Rein Asu juhtimisel Maailmalaagrit, selle positiivseid ja negatiivseid külgi. Leiti, et laagris midagi negatiivset ei esinenud.

Samas andis Maailmalaagri majandusjuht Louis Mölder ülevaate laagri majandusest, mis, vaatamata varasematele ennustustele, ei lõppenud puudujäägiga, vaid vastupidi — andis suuremat sissetulekut, kui oli arvestatud eelarves. Sellele vaatamata on malevale eestlaskonna edaspidine toetus hädavajalik, et katta laagriga seoses olevate püsiehituste kulusid. Need püsiehitused jäävad tulevikus teenendama kogu eesti ühiskonda Rootsis ja Metsakodu on siis avatud ka täiskasvanute organisatsioonidele. Majandusjuhile avaldati tänu aplausidega.

GRUPITÖÖ

Aastakoosoleku normaalpäevakorras esinevate punktide kõrval viidi eelnenud aastate eeskujul läbi grupitöö, et sel teel aktiveerida kõiki AK-st osavõtjaid ja välja tuua varjusolevaid mõtteid, mis võivad kasuks olla maleva edaspidises tegevuses. Moodustati 8-liikmelised grupid. Iga grupp kujutas endast maleva juhatust, kes mõne tunni vältel pidi lahendama ülesandeid kolmest eri sektorist: administratiivsest, majandusliikust ja tegevusliikust. Pärast ametite jagamist juhatuses arutati, kas praeguse juhatuse koosseis on õige. Või on selleks paremaid vorme, kuidas jatkata maleva töö. Juhtumil, kui liikmeskond või sissetulekud märgatavalt vähenevad, mida jätta, millest loobuda? Ettepanekuid oli mitmesuguseid. Mõned pidasid praegust juhatuse koosseisu õigeks. Teised katsusid koosseisu vähendada näiteks mitme juhülesande koondamisega ühele isikule, kõike selleks, et vähendada juhatuse kuluposti.

Maleva liikmeskonna vähenemist katsusid mõned "juhatused" vältida juba algallika juures, soovitades tihedamat informatsiooni vanematele, et need ka edaspidi saadaksid oma lapsi meie lipkondadesse. Kui sellele vaatamata liikmeskond väheneb, soovitati üldmalevalist koondatud tegevust laagrite ja kursuste näol või piirkondlikku tegevust, kus üks lipkond noimaks usna suure ala, korraldades oma ürituste läbiviimisel ka kaugel elavatele liikmetele transpordi.

Majanduslik küsimus seisnes sobivate sissetulekuallikate kaardistamises. Peeti soovitavaks tavaks saanud korjanduse kõrval läbi viia ka loterii, suurendada toetajate liikmete arvu ning informeerida kaasmaalasi ajakirjanduse kaudu, et need oma testamendi koostamisel et unustaks ka meie rahvakillu tulevikku — eesti noori!

Tegevusliikule osale pühendati suurem osa grupitööst. Arutiusele võeti uue sihi leidmine, mis hõlmaks kogu malevat SIHT-75 eeskujul, uusi tegevuspunkte maleva töös, Metsakodu tegevuse suurendamist ja kaugemale tulevikku ulatuvat maleva tegevust. Kokkuvõttes soovitasid osavõtjad suunata raskuspunkt maleva sisemisele tegevusele: maailmalaagrite kõrval korraldada maleva laagreid varem toimunud suurlaagrite eeskujul. Alustada sellega noorte aastal 1977 ja siis jatkuvalt igal neljandal aastal, tagasi minna enam ürg- ehk primitiivsele skautlusele, matkadele ja laagritele, kus osavõtjad ise valmistavad oma eine ja elavad enam metsamehelikult. Soovitati maleva ulatuses korraldada jalgratta- ja sõstamatku, talilaagreid ning jatkata äraproovitud tegevust. Ka ei tohi unustada leerilaagreid igal teisel aastal. Metsakodu peab kujunema õppekeskuseks Rootsis, kus noortele on väljatöötatud õppe- ja tegevuskavad, millede teostamisel altavad kaasa vilunud juhid, kes n.ü. valvekorras vilbiksid Metsakodus välkeste ja suuremate üksuste tegevuse läbiviimise huvides.

Peale gruppide isetegevuse koonduti ühiseks tunniajaliseks aruteluks ülaltoodud ettekannete sõelumiseks. Grupitööd juhatas maleva abijuht skm. Sven Hanson.

Laupäeva õhtul toimus AK pidu. Saal oli täis rahvast. Kavaline osa oli hiilgav. Tallinna lipkonna noored olid oma jõududega koostanud kireva kava, mis oli niivõrd vaheldu ning huvitav, et publik nagu ei märganudki kahetunnise kava möödumist.

Seekordses kavas oli mõningaid tuntud laagrinumbreid, kuid enamus oli leiutatud "tallinlaste" neste poolt. Noored olid palju vaeva näinud, aga seda parem oli ka tagajärg, mida tõendasid tormilised aplausid ja kestvad mnaerupuhangud. Eelmise aasta AK peo kava oli väga hea, aga tänavune kava ületas selle veelgi. Võib-olla on tekkinud ometi jälle võistlus lipkondade vahel ja püütakse pakkuda veelgi paremat? Järgmisel aastal toimub AK Stockholmis, ja kui kohalikud lipkonnad tahavad pakkuda sama kõrgeklassilist kava, nagu seda on teinud viimastel aastatel Lembitu ja Tallinna lipkonnad, siis peavad küll "stockholmlased" ennast tugevasti pingutama.

ESMNR PEAKOOSOLEK

Peakoosoleku keskseiks küsimusteks kujunesid gaidi-skaudiseaduste ühtlustamine ja Eesti Komitee ettepanek tema liikmeks astumiseks.

Koosoleku juhatajaks valiti Rein Asu ja sekretärideks Helve Paju ja Mart Kiiver.

Peakoosolek otsustas teha Eesti Gaidude ja Skautide Liitudele ettepaneku, et need astuksid samme gaidide- ja skautideseaduste ühtlustamiseks. Suuremas osas üksustes toimub gaidija skaudiseaduste õppimine ühiselt. Kuid sõnastus on erinev gaidi- ja skaudiseadustel. Sooviti ka, et sõnastus oleks lihtne ja arusaadav noortele. Õppetöö-toimkonna poolt esitatud ettepanekus soovitati seadustes teha täiendusi ja muudatusi. Ettepanek anti juhatusele ümbertöötamiseks.

Revisjonikomisjoni ettepanekul kiideti 1974. aasta majandusaruanne heaks ja juhatus vabastati vastutusest. Maleva majandusaruanne saadetakse põhikirja kohaselt juhtidele ja lipkondadele juba kevadel, kusjuures see tuleb arutusele juba malkuus lipkondades ja nõupäevadel. Lõplikule kinnitamisele tuleb see aga peakoosolekul sügisel.

Majanduseelarve 1976. aastaks võeti vastu esitatud kujul. Võrreldes varasemate aastate eelarvetega muudetakse muudetakse skaudiseprade korjanduse põhialused. "Tulehoidja" toetus jäi endiste aastate eeskujul 5000 kr. ja talitusele 200 kr. "Tulehoidja" peatoimetaja Susanna Tomson on täistööajaga E.K. göteborgi ametnik ja tema töölesandelsse kuulub "Tulehoidja" toimetamine.

Eesti Komitee poolt tehtud ettepaneku kohta, et malev astuks Komitee liikmeks, leiti, et ESNMR on ise üks organisatsioonide liit ja kuulub omakorda liitu teiste maade gaidide ja skautide malevatega. Liikmeksastumine mõnda mitteskautlikku organisatsioonide liitu, nagu seda on Eesti Komitee, on malevale keeruline protseduur. Kõik malevaks liitunud organisatsioonid: lipkonnad, Gaiderite Kogu, Skautmasterite Kogu ja Eesti Skautjuhtide Kogu peavad kõigepealt seda küsimust arutama oma organisatsioonis. Sellepärast toimus peakoosolekul eelkõige informatsioon ja arutlus. Peakoosolek leidis, et mõned punktid tehtud ettepanekus nõuavad veel selgitamist, näiteks need alused, mis määravad Maleva esindajate saatmist Eesti Komitee Asemike Kogusse.

Teiseks sooviti ära oodata E.K. presiidiumi poolt otsustatud kodukord Noortetöö tegevuse ja vahekorra määritlemiseks. Peakoosolek otsustas, et liikmeks astumise küsimuse otsuse tegemine nõuab veel omavahelist kokkusaamist ja arutamist tavaliste reeglite kohaselt toimuval koosolekul.

Üldist poolehoidu leidis Maleva juhatuse samm algatada koostöötoimkonna moodustamist Eesti Komitee, Rootsi Eestiaste Esindusse ja Maleva vahel, mis edaspidi väldiks noorte killustamist poliitiliste rühmituste vahel ja võimaldaks kõikide ressurside kõige otstarbekohasemat suunamist kõikide eesti noorte hüvanguks Rootsis.

Valimiste osa sellel peakoosolekul oli suhteliselt väike, kuna juhatus ja toimkonnad valitakse kaheks aastaks. Valimisele tuli ainult uus maleva sekretär, kuna Anu Blunt palus ennast sellelt kohalt vabastada. Tema töökoormus ülikooli juures on muutunud suureks ja seetõttu ei suuda ta maleva sekretäri töödega teha. Uueks sekretäriks tulevaks aastaks valiti Mart Kiiver Eskilstunast. Eesti Skautide Liidu Esindajate Kogusse valiti Sven Hanson, Gustav Ilves, Richard Norvell, Louis Mölder ja Jaak Akker.

POST AITAB SIND SAATA RAHA TELEFONIGA

On sul vaja saata kiiresti raha? Või tahad sa, et sulle endale saadetakse kiires korras raha?

Alates 3. novembrist võid minna postiasutisse ja saata raha telefoniga üle kogu riigi. Sellest kuupäevast alates asenduvad vanad telegrammirahakaardid uue telefonirahakaardiga. See on uus ja kiire rahasaatmise menetlus.

Nii saadetakse telefonirahakaarti

Sa lähed postkontorisse ja täidad sinise telefonirahakaardi. See on sama lihtne kui tavalise sisemaise rahakaardi täitmine. Ja juba paari tunni pärast on vastuvõtjal raha käes. Vastuvõtja saab oma postkontorist telefoniteate kui raha on saabunud, või kui tegemist on suuremate keskustega, saab ta selle kätte kiirkäskjalaga. Ekspressväljastamisel on maksimaalne summa 2.000:—, ülejäänud osas võid aga rahakaardiga saata kuni 10.000:—.

Mitte välismaale

Telefonirahakaardiga pole võimalik saata raha välismaale. Kiiret rahasaatmist välismaale tehakse endiselt telegrammirahakaardiga. Lähemat informatsiooni vahendavad meeleldi postkontorid.

Nii palju maksab see:

Saadetav summa	Tariif
Maks 50:—	17:50
Maks 2.000:—	19:25
Maks. 10.000:—	23:00

Ekspressväljastamise tariif 4:50

Uus lihtsustatud menetlus saata kiiresti raha on Postverketi ja Televerketi vahelise koostöö tulemus.

Kohaliku elu

LUND

Eesti Maja talgud

Laupäeval, 8. nov. toimuvad talgud seoses kuuri lammutamisega hoovil, keldriruumide tühjendamisega ja õue koristamisega. Algus kl. 10 hommikul. Lõuna-Rootsi E. Maja toimkond ütleb kõikidele töötahtelistele tere tulemast.

LUND

Juhatuse koosolek

Lõuna-Rootsi Eesti Maja AS juhatuse koosolek toimub laupäeval, 15. nov. kl. 15 Eesti Maja ruumides.

STOCKHOLM

Fotoklubi

Stockholmi Eesti Fotoklubi järjekordne kokkutulek toimub kolmapäeval, 5. nov. kl. 19 Eesti majas. Klubiõhtul esitab Kalju Treffner, kes on peatunud mõnda aega Jaapanis, pilte Jaapanist. Kõik fotosõbrad, ka mittelikmed tere tulnud.

Variatsioone klaverile . . .

FRANKFURT (VES) — Klaveritööstur R. A. Schäfer Saksamaal avaldas kuulutuse, et ta valmistab klavereid tellimiste peale, arvestades kõiki võimalikke soove. Selest on juba hulk aega tagasi, kui ilmus tema esimene kuulutus.

Seni on ta ehitanud: kaasaskantavaid miniklavereid, klavereid jalutulle, mille pedaale saab põlvede abil kasutada, klaver, mida saab mängida ka harfina, klaver, mis ripub kõite küljes ja mida pärast mängimist saab lae alla tõmmata, seinatühemesse klappvoodina ülestõstetav klaver, seina külge monteeritud raamiga klaver, ainult bassikeeltega klaver jne.

Pärnus suri 19. sept. August Saare, sünd. 1939 Kehtnas.

USA-s, Minneapolises, suri 15. okt. muusikaõpetaja Vaido Radamus.